

ר' שמעון¹³ שבשר בחלב מותר בהנאה, ואילו המכילתא משפטים מסכת דכספא פ' כ (עמ' 336) מביא בשם ר' שמעון בן יוחאי: אחד איסור אכילה ואחד איסור הנאה וכו'. וכמכילתא סוברת גם הברייטא בבכורות ט, ב, מנחות קא, ב (עין שם בגמרא). לכן אומרת שר' שמעון מודה בבשר בחלב שמתמא טומאת אוכלין „הואיל והיתה לה שעת הכושר“ ולא משום שמותר בהנאה (אבל בתוספתא עוקצין ג, יב ליתא הואיל והיתה וכו' המאפשר לפרש משום שמותר בהנאה).

ועפ"ז מתיישבת גם קושיית התוס' בנדה מא, א ד"ה קסבר למה לא חלק ר' שמעון, בסוף תמורה ז, ד, על בשר בחלב. המשנה אוחות בשיטת המכילתא שגם ר' שמעון סובר בשר בחלב אסור בהנאה.

ואם נאמר כן גם בחולין בעזרה, אין צורך להעמיד את הברייטא בטריפה.

[נט.] וכן האומר לאשה התקדשי לי לאחר שלשים יום... וחזרה בה מהו ר' יוחנן אמר חזרת אתי דיבור ומבטל דיבור ריש לקיש אמר אינה חוזרת לא אתי דיבור ומבטל דיבור איתיביה ר' יוחנן לריש לקיש ביטל... שאני נתינת מעות ליד אשה דכי מעשה דמי... איתיביה השולח גט לאשתו והגיע בשליח או ששלח אחריו שליח ואמר לו גט שנתתי לך בטל הוא הרי זה בטל והא נתינת גט ליד שליח דכי נתינת מעות ליד אשה דמי... איתיביה ר"ל לר' יוחנן כל הכלים... מחשבה אין מוציאה לא מיד מעשה... מיד מחשבה מיהא תפיק שאני מחשבה דטומאה דכי מעשה דמי וכדרב פפא... רמי... מה יתן דניחא ליה...² רב זביד מתני להא שמעתתא אהא וכן היא שנתנה רשות לשלוחא לקדשה... וחזרה בה מהו ר' יוחנן אמר חזרת...³ איתיביה ר' יוחנן לר"ל ביטל... איתיביה ריש לקיש כל הכלים... א"ל⁴ שאני מחשבה... וכדרב פפא... איתיביה ר' יוחנן לר"ל השולח גט... תיובתא דר"ל תיובתא.

13. בלי „בן יוחאי“. ובתוספתא כפשוטה דמאי עמ' 214: שבכל מקום הסגנון הוא: ר' שמעון בן יהודה בשם ר"ש (בלי שם אביו). השה דק"ס ר"ה טו, א אות נ', תנחומא בוכר בראשית עמ' 19, מדרש תנאים עמ' 132 (אבל גם הערות נוספות שבסוף הספר) וירושלמי קידושין ג, יג (סד, סע"ג) ומ"ש בסוטה לו, א הע' 3.

1. עיין ברש"י ד"ה דכי ולהלן הערה 8.

2. בכת"י מינכן, ריטב"א בשם יש ספרים (ע"ש) ומאירי: מה יתן דקעביד מעשה אף כי יתן דקעביד מעשה.

3. רישא של המשנה: מי שנתן רשות לשלוחו לקדש את בתו והלך הוא וקדשה וכו'. ברור שיש טעם למה לא נחלקו ברישא. וכן בירושלמי כאן ד, ח (סו, א): ר' יוסה בי ר' בון שמע לה מן דבתרה וכן האשה וכו' (ולא מן הרישא, כמו שנאמר לפני זה). אלא שהטעם לא ברור. ראה שיירי קרבן ומראה פנים. השוה נמי פסקי הרא"ש כאן. ודומה לו בג, יב (סד, ג): ר' אבין שמע לה מן דבתרה וכו', וגם שם צ"ע.

4. בכת"י מינכן: לר' יוחנן. וכו' בהגהות הב"ח.

5. ממ"ש וכדרב פפא ומתוך ניתוח הלשונות אין ספק שלמרות „א"ל“ (ואיתיביה) לא התקיים ויכוח זה פע"פ בין ר' יוחנן וריש לקיש. וזה לך בנין אב לשאר מקומות שלפעמים מנסחת הגמרא את השקלא וטריא המאוחרת בצורה דיאלוגית בין החולקים.

לכאורה נראה עיקר כלשון ראשון כי לרב זביד נשאר ריש לקיש בתויבתא מן המשנה השולח גט לאשתו וכו' ⁶. אבל העיון מראה שלשון ראשון הכיר את לשון שני והעביר ממנו שתי קושיות. אחת מר"ל על ר' יוחנן ואחת מר' יוחנן על ר"ל, למרות שלשיטתו הוא, הראשונה קשה גם על ר"ל והשנייה לא קשה כלל. וודאי משום שרצה לשמור על צבינו של הלשון הקודם, ובמידה שהיא קדום הרי הוא יותר נאמן. ושמה כל עיקר לשון ראשון אינו אלא נסיון לתרץ את הקושיה שהקשו על ריש לקיש מן המשנה.

והנה הן שתי הקושיות: (א) גם בלשון ראשון מקשה ריש לקיש על ר' יוחנן ממשנת כל הכלים וכו' אע"פ שלשיטתו הודה ריש לקיש לר' יוחנן שדיבור מבטל דיבור («שאני נתינת מעות ליד האשה דכי מעשה דמי»), והקושיה היא איפוא גם על ריש לקיש ⁷. (ב) הקושיה מן השולח גט לאשתו וכו' על ר"ל יש לתרץ בנקל ללשון ראשון ולומר שעשיית שליח (או הגיע) נחשבה למעשה, ומעשה מבטל מחשבה, (ואז תהיה עוד ראייה לר"ל). וכן סובר הירושלמי. ולפיכך שואל להיפוך בגיטין ראש פרק ד: הדא (משנה זו) פליגא על ר' יוחנן דר' יוחנן אמר אדם מבטל שליחותו בדברים («וא"צ לומר לשליח דבטליה וכו' וקשיא מתניתין דתנן דוקא והגיע בשליח» — ק"ע). אמנם עדיין יש מקום לשאול על ר"ל מן המשנה הבאה שם (מה שהגמרא איננה שואלת כאן): בראשונה היה עושה בית דין במקום אחד ומבטלו (בדיבורו). אלא שכבר תירץ הירושלמי שם «פתר לה בבית דין שכוחו מרובה».

אבל ללשון שני, המחלוקת היא בשליחות, ואפילו לשליחות קורא ריש לקיש דיבור (אין דיבור מבטל דיבור), שפיר הקשו עליו מן השולח גט לאשתו וכו'. מסתבר שקושיות אלה וצורתן הועברו ללשון ראשון מלשון שני. א"כ איך יתרץ ריש לקיש את המשנה השולח גט לאשתו וכו'?

*

מזה שללשון ראשון — בניגוד ללשון שני — מודה ריש לקיש שדיבור מבטל דיבור, יוצא שלא היתה להם מסורת ברורה בטעם ריש לקיש (ור' יוחנן), ושהדיבורים «לא אתי דיבור ומבטל דיבור» (לר"ל), «ואתי דיבור ומבטל דיבור»

6. ויש שא"ל אינו אלא טעות מאמר לך (אם השם של החולק בא מיד אח"כ). ראה, למשל, דק"ס ב"ק עה, א אות ה', או מאלא. ראה, למשל, דק"ס שבועות יח, א אות ח'. ראה גם מ"ש לעיל סוף ז, ב וכו', א הע' 4 וביבמות עמ' יז והגהות הב"ח כתובות לג, א. השה תוס' הרא"ש.

7. הריטב"א והשיטה לא נודע למי מביאים ויש שמוחקים «ר"ל לר' יוחנן» וגורסים איתיביה סתם, ולשניהם מקשה הגמרא. מעניין תירוצו (השני) של הרמב"ן שבראשונה הקשה ר"ל לר' יוחנן מכל הכלים והשיב לו. אח"כ הקשה ר' יוחנן לר"ל מתרומה, «והדר ביה ר"ל מדיבור לדיבור גרידא וכו'», וגמרא הוא דאקדים פירכא דר' יוחנן עליה דר"ל דבהא מקדים ר' יוחנן לר"ל לעולם» (ראה גם כללי הגמרא לר"י קארו נה, ד ד"ה כתב הרמב"ן).

אמנם לשון שני השאיר את קושית ר' יוחנן על ר"ל (מגט) לאחרונה משום שאחר שאיתותב ר"ל לא רצה יותר לישא וליתן בדבריו.

(לר' יוחנן) אינם אלא הסברים מאוחרים ולא מפי ריש לקיש (ור' יוחנן) יצאו.⁸ כך שאין גם בבבלי מסורת ישרה שתתנגד לירושלמי האומר שהמחלוקת היא אם „אדם מבטל שליחותו בדברים“, או לא.⁹ לירושלמי הכל מודים ששליחות מבטלת שליחות („מעשה מוציא מיד מעשה“ — משנת כל הכלים כאן ובמקבילות), ולא נחלקו אלא בדיבור, והמשנה השולח גט לאשתו וכו' עולה יפה גם לריש לקיש.

ברם המסורת של הבבלי והירושלמי חלוקות הן (גם ללשון שני) ביחס להקשרה של המחלוקת — ויש בה נפק"מ גם להלכה. לבבלי נחלקו ר' יוחנן וריש לקיש בהקשר למשנה שלהלן ד, ח: וכן היא שניתנה רשות וכו'. המדובר הוא בקידושין, ממילא אין לחלק בין שליחות של עריות לשאר שליחויות. ואילו לירושלמי נחלקו סתם בדין דיבור מבטל שליחות בלי זיקה למשנה — מה שמאפשר לומר, כמו שאומר הירושלמי על המשנה שם סו, א, שאפילו ר' יוחנן מודה בקידושין „משום חומרא דעריות“, שאין דיבור מבטל שליחות.

הואיל ואי אפשר לקיים את שתיהן ברור שאת השתלשלה מן חברתה. אך לא יכלתי להכריע אם ר' יוחנן וריש לקיש נחלקו במקור כמו שהוא בירושלמי, אלא שאח"כ נתקשו לר' יוחנן למה הצריכה המשנה „וקדשה את עצמה“ — דיבור לבד די. בירושלמי תירצו משום חומרא דעריות. אבל בבבלי הסיקו שלר' יוחנן וקדשה את עצמה לאו דוקא, ולא נקטה המשנה אלא בגלל הסיפא: שניהם נותנין גט וכו', ונסחו את המחלוקת כך. בתקופה מאוחרת שכחו את המקור ושינו את טיב המחלוקת לדיבור מבטל דיבור.

או שמא להיפוך. במקור נחלקו בהקשר למשנה כמו שהוא בבבלי, אלא שבבבלי תפסו שנחלקו בענין דיבור מבטל דיבור ובירושלמי בענין דיבור מבטל שליחות, וניסחו את המחלוקת כך. במרוצת הזמן, אמנם, נשתכח בירושלמי המקור של המחלוקת וחשבו שכבר במקור נחלקו סתם בדין דיבור מבטל שליחות. לפיכך הקשו מן המשנה, ותירצו משום חומרא דעריות.¹⁰

[נט:] האומר לאשה הרי את מקודשת לי לאחר שלשים יום ובא אחר וקידשה בתוך שלשים יום מקודשת לשני אמר רב מקודשת לשני לעולם ושמאל אמר מקודשת לשני עד ל' יום לאחר ל' יום פקעי קידושי שני ... יתיב רב חסדא וקא קשיא ליה קידושי שני במאי פקעי אמר ליה רב יוסף מר ארישא מתני לה וקשיא ליה רב יהודה אסיפא מתני לה ולא קשיא ליה מעכשיו ולאחר שלשים יום וכו' אמר רב מקודשת ואינה מקודשת לעולם ... בספקא ליה אי תנאה הואי אי חזרה הואי ... דתניא מהיום ולאחר מיתה גט ואינו גט דברי חכמים ... עולא אמר ר' יוחנן אפילו מאה תופסין ... דכל חד וחד רוחא לחבריה שבק מתיב רב חנינא מהיום ולאחר מיתה

8. אבל השוה רש"י ד"ה דכי ומ"ש בהערה הקודמת בשם הרמב"ן.

9. ראה גם ירושלמי תרומות ג, ב (מב, א).

10. השוה עכשיו „סיני“ כך נה מעמ' שיא ואילך.

1. בכת"י מינכן: מתיבי.